

ТАРАС ШЕВЧЕНКО: «КАЙДАНИ ПОРВІТЕ...»

Володимир

МЕЛЬНИЧЕНКО

Академік НАПН України,
лауреат Національної премії України
імені Тараса Шевченка, доктор історичних наук

Поховайте та вставайте,

Кайдани порвіте

І вражою злою кров'ю

Волю окропіте.

Кожний, кожний (!) українець пам'ятає Шевченкові рядки «Заповіту» (25 грудня 1845 р.). Які кайдани заповідав порвати національний Пророк? Очевидно, що багато хто відразу визнає це питання риторичним. Адже, мовляв, усе давно і всім відомо! І все-таки, все-таки... Певно, що йшлося про кайдани царизму і кріпосництва, соціально-класового поневолення. Безперечно!

Прочитаємо «Заповіт», опираючись на підказ Тараса ШЕВЧЕНКА

Давайте прочитаємо «Заповіт», абстрагуючись від звичної радянської традиції й опираючись на підказ, який Тарас Григорович оставив у поемі «Кавказ», написаній у листопаді 1845 р. за п'ять тижнів до «Заповіту», де названо тих, які навчать «Кайдани кувати, / Як і носить!..». А через п'ять рядків поет виплеснув те, що спонукало його написати поему (інвективу!), – загибель улітку 1845 р. його друга, офіцера, художника, письменника Якова де Бальмена в російському загарбницькому поході проти волелюбних горців на чолі з імамом Шамілем:

*І тебе загнали, мій друже єдиний,
Мій Якове добрий! Не за Україну,
А за її ката довелось проліть
Кров добру, не чорну. Довелось запить
З московської чаши московську отруту!*

Чи не найсильніший вияв того, що для Шевченка саме Москва стала символом імперського гноблення українців, уособленням російської наруги над українською історією та духовністю.

Нагадаю лише, що всі Шевченкові інвективи на адресу Москви містяться в його поетичних творах, створених у 1844–1845 рр., тобто після першого відвідання міста й написання там у лютому 1844 р. «Чигрине, Чигрине...» з його «московськими ребрами», а пізніше, у липні 1844 р. уже в Петербурзі, – поеми «Сон» (комедія) та після другого проїзду через Москву в Україну навесні 1845 р. і створення там містерії «Великий льох» (жовтень 1845), поеми «Кавказ» (листопад 1845 р.), послання «І мертвим, і живим, і ненарожденним землякам моїм в Україні і не в Україні...» (грудень 1845 р.). Перелічені поетичні шедеври стали осердними у творчості Кобзаря і внесені ним до рукописного збірника «Три літа», який відкриває «Чигрине, Чигрине...», а завершує «Заповіт», написаний за десять днів опісля «І мертвим, і живим...»

Шевченкові поезії будили національну свідомість, формували єдину національну волю, духовно консолідували українців і показали їм, що Москва ніколи не дошукається «великого ж того льоху» – національної таїни української душі, бо історична правота належить не Москві з підвладною їй Малоросією, а вільній, незалежній – саме вільній, новій!

Національний пророк змінив історичну долю України, проте Шевченкові довелося значно довше від пророка Мойсея виводити свій народ із «єгипетського полону» в царство волі й національної гідності. Він і зараз очолює наш, український, похід, адже, згадаймо, заявив у «Заповіті» (25 грудня 1845 р.), що «полине до самого Бога» лише після того «Як понесе з України / У синєє море / Кров ворожу...»

Це може здатися містичним, але «Заповіт» Шевченко написав одразу після того, як сказав своєму народові про ворожу Москву все найголовніше на віки вперед, аж до ненарождених українців. Надалі Шевченко ніколи не зачіпав її так нещадно-болюче та звинувачувально-вбивчо.

Тож, очевидно, вірив і сподівався, що його кінцеву волю вже висловлено й обов'язково буде виконано: «Кайдани порвіте...»